

ข่าวจากหนังสือพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทรศัพท์ 0-2649-5000 ภายใน 15666 โทรสาร 0-2259-6172

ข่าวจากหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 26 เดือนเมษายน พ.ศ.2562 หน้า 14 มูลค่าข่าว 201,498.-

โขนร่วมสมัย ทำได้เมื่อมีเสรีภาพ

 สุธิต วงษ์เทศ

คความคิดสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ มักเกิดและเติบโตในสังคมที่มีเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยสากล ถ้าเสรีภาพขัดข้องกะพริบกะพริบก็ไม่มีแรงพลังสร้างสรรค์อะไรทั้งนั้น ถึงมีก็ไม่ค่อย

โขน การละเล่นสวมหน้ากาก มีช่องทางพัฒนาได้ ให้เป็นการแสดงร่วมสมัย หรืออย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสังคมอนาคต แต่จะมีก็ต่อเมื่อสังคมและการเมืองไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อความคิดสร้างสรรค์

โขน เป็นวัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์ในอาเซียน มีกำเนิดอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน (แต่สมัยหลังอาจมีพัฒนาการบางอย่างต่างกันในรายละเอียด ส่วนหลักการสำคัญตรงกัน) ได้แก่ เครื่องราชบริภค, เนื้อหา, รูปแบบ ดังนั้นก่อนจะพัฒนาปรับปรุงโขนให้เป็นร่วมสมัย ต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจอย่างน้อย 2 เรื่อง ได้แก่

1. รากเหง้าของหน้ากากและท่าฟ้อนต้นเล่นระบำของอุษาคเนย์หลายพันปีมาแล้ว
2. เปรียบเทียบการแสดงตามประเพณีที่ถูกทำให้ร่วมสมัยของประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอินโดนีเซียซึ่งมีความหลากหลายและมีลักษณะร่วมสมัยมากที่สุดเป็นที่รับรู้ทั่วโลก ผมขอความรู้จากผู้รู้เรื่องเหล่านี้ จะสรุปสั้นๆ ดังนี้

บาทลี การแสดงกลางแจ้งเรียก Kecak ออกเสียงเป็นไทยว่า กะจัก เป็นการแสดงคล้ายเข้าทรง ให้ผู้เล่นช่วยกันออกเสียงว่า จัก-กะจัก ซ้ำๆ เป็นจังหวะต่างๆ ประกอบเรื่องราวรามายณะ

กะจัก ปัจจุบันยอมรับกันว่าเป็นการแสดงที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อการท่องเที่ยวโดยศิลปินชาวเยอรมันชื่อ วอลเตอร์ สปายส์ ขณะเขาอยู่ที่บาทลีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

แต่ก็มีร่องรอยว่าศิลปินพื้นเมืองชาวบาทลีที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งคือ ฮี ลิมแบก ได้ประดิษฐ์ท่ารำของกะจักไว้ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อสปายส์พบเข้าจึงพัฒนาโดยเอาเครื่องกามลั่นออก แต่สร้างเสียง

กะจัก เข้าไปแทน

ชาว รามายณะฉบับชาว เรียกว่า กาการินรามายณะ (มาจากคำว่า กายะ หรือกาย) การแสดงรามายณะของชาว จัดอยู่ในการเล่น วายัง วง หรือ วาหยัง โอริง ที่จะเล่นแค่เรื่องรามายณะ และมหาภารตะ (หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่แต่งเพิ่มในชาว และไม่มีในอินเดีย เช่น อรชุนวิภาหะ)

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

“โขน”

ฉบับเยาวชน

“โขน คือการแสดงของไทย ไม่ได้ลอกเลียนแบบมาจากผู้ใด” เป็นข้อความประวัติโขนจากหนังสือ “โขน” ฉบับเยาวชน โดย กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2561 หน้า 11)

แต่กระทรวงวัฒนธรรมยังไม่ได้ตอบ และตอบไม่ได้ว่าคนไทยเป็นใคร? มาจากไหน? รู้จักกรมเกียรติยศไหม? คิดต่ออินเดียทางไหน? เมื่อไร? แล้วจะเชื่อได้ไหมว่าโขนคือการแสดงของไทย ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากผู้ใด ตามที่กระทรวงฯ เขียนบอกไว้

คำว่า วง และ โอริง แปลว่า คน ส่วนคำว่า วาหยัง แปลว่า เชิดหนัง

โชนร่วมสมัย

ที่เขียนมานี้ สืบเนื่องจากผมไปเล่าเรื่องโชนเป็นวัฒนธรรมร่วมอาเซียนในห้องประชุมกะทัดรัด สนองความต้องการของนิสิตกลุ่มน้อยๆ (แต่กระตือรือร้นไม่น้อย) ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) เมื่อก่อนเที่ยงวันเสาร์ที่ 20 เมษายน 2562

นิสิตชวนสนทนayangองอาจเกี่ยวกับลู่ทางพัฒนาโชนให้เป็นการแสดงมีคนดูในยุคนี้ แต่ประสบการณ์ผมมีไม่มาก จึงแลกเปลี่ยนแบ่งปันไม่ได้ตั้งใจปรารถนา ครั้นจบแล้วมาคิดต่ออีก โดยขอความรู้เพิ่มเติมจากผู้รู้ แล้วเขียนมาเล่าสู่กันฟังเพิ่มเติมเพื่อฝากถึงนิสิตที่กระตือรือร้นเหล่านั้น จะได้ไม่หยุดลองถูกลองผิดความคิดสร้างสรรค์

โชนไม่เหมือนเดิม

โชนที่รู้จักทุกวันนี้ไม่เหมือนเดิม เพราะในรายละเอียดปลีกย่อยได้ผ่านการแก้ไขปรับปรุงดัดแปลงมาแล้วหลายยุคหลายสมัยตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา ดังนั้น ถ้าจะพัฒนาโชนต่อไปอีกระดับหนึ่งก็ไม่น่าจะถูกกล่าวหาเสียหาย

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของโชน เพื่อเป็นการแสดงสู่สาธารณชนที่เคยมีแล้ว ดังนี้

1. หลัง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรสถาปนากรมศิลปากร พัฒนาโชนละครและนาฏดุริยางค์ทั้งหลาย แต่คนส่วนมากไม่ดู

2. หลัง พ.ศ. 2500 มีโรงละครแห่งชาติ

พร้อมเทคโนโลยีทันสมัย มีฉากใหญ่โตและแสง, สี, เสียง แต่คนส่วนมากไม่ดู

นักปราชญ์ นักวิชาการ และผู้มีประสบการณ์ ร่วมสัมมนาปรึกษาหารือหลายครั้งหลายหนเพื่อหาลู่ทางพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโชนให้เป็นที่ยอมรับของคนดูแต่ไม่สำเร็จ

คิดนอกกรอบ

ความพยายามผ่านมา ล้วนอยู่ในกรอบของความเป็นโชนในจารีตที่มีขนบต่างๆ ความคุ้นเคยกับเข้มแข็ง เคยมีผู้แนะนำให้คิดนอกกรอบ ดังนี้

1. คินส์สู่สามัญ หมายถึง แสดงแบบดั้งเดิม ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เท่าที่จำเป็น ไม่เน้นอลังการ ไม่มีฉากสีฉูดฉาด แต่ใช้พื้นหลังดำ เปิดไฟสว่างเต็มเวที ไม่สี เพื่ออวดนาฏศิลป์เต็มที่ มีอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ แสดงออกด้วยพ้องต้น และเพลงดนตรีตามประเพณี เพียงปรับกะทัดรัดเท่านั้น

2. สุขภาพร่างกาย หมายถึง แสดงโชนเป็นกิจกรรมออกกำลังกายเพื่อความแข็งแรงของร่างกายของคนสมัยใหม่ จะเข้าเครื่องโชนก็ได้ ไม่เข้าเครื่องก็ได้

คิดนอกกรอบแล้วถ้ายังไม่สำเร็จ ก็อย่าท้อแท้ ต้องคิดอีกทำอีก